

Живорад Ајдачић

Културна ѿолиѿика у ѿранзицији (2000–2013)

У сфери културе, транзиција се остварује подстицањем универзалне масовне културе и вредности које она промовише. У том контексту, транзиција културног живота има за циљ да потисне националне идентитете и културне индивидуалности неразвијених друштава. Према јединственом мишљењу социолога културе, културна транзиција се манифестује као процес обједињавања човечанства, који не мора нужно да води оспоравању специфичности појединих друштава, њихових култура и облика њиховог политичког организовања, као ни ограничавању суверености њихових држава.

По схватању Рифкина културна транзиција доприноси:

- већој међународној размени у области културе;
- ширењу мултикултурализма и лакшем приступу културним разноликостима.

За разлику од приступа који сматрају да глобализација и транзиција поништавају национални и културни идентитет, социолози културе истичу

да у времену глобализације сваки народ има право да сачува и унапреди своју културу и своје вредности. У остваривању права народа на заштиту сопственог културног идентитета, пресудан значај има међународна сарадња у области културе. Успостављање истинског културног плурализма постаје једини пут који омогућује супротстављање све већој хомогенизацији коју доноси експанзија техничке цивилизације. Такав пут треба да буде прихваћен као чинилац међународне равнотеже и плодног стваралаштва. Очување и развијање културног плурализма не супротставља се процесу гобализације, већ представља његов облик примеран људском друштву у коме се изражава индивидуално и колективно стваралаштво људских заједница. Културни плурализам није противречан стварању „културе глобалног друштва”.

Национална држава и њина култура добијају на значају као облици отпора хомогенизацији света путем глобализма, са њему својственим хегемонистичком универзализацијом. Зато

се са пуним правом може говорити о ревитализацији значаја националних култура и наглашавању њихове аутентичности на почетку XXI века.

Мађутим, нека истраживања показују да је културна димензија транзиције у савременим светским процесима потиснута у други план. Она је у сенци технолошке, економске, политичке и војне димензије тог процеса и има обележја моћи, али много мање него те друге димензије.

Разлог је тај што култура представља добро које садржи опште људске вредности, питања и дилеме која се тичу човекове судбине, као и тражења одговора на њих. Уметност, морални садржаји великих религија, и растућа свест о ужожености човечанства, носе универзалне поруке. Зато оне најчешће бивају добровољно прихваћене од стране других народа и од њих су доживљаване као властито обогаћење. Култура постепено постаје значајна покретачка снага, при чему се мора схватити првенствено као саставни део свеукупног друштвеног живота.

150 ГОДИНА ОД СМРТИ БРАНИСЛАВА НУШИЋА

Не би требало да нам се догоди прошла година на начин како се држава, а посебно Министарство културе односило према значајним датумима.

Пре 200 година 1813. у Пешти је приређена прва позоришна представа на српском језику а 2013. није слављена као година великог јубилеја нашег позоришта.

Да ли због тога што живимо у добу којим доминирају медијско-технолошке форме културе која нас све више удаљава од традиционалних вредности, тек све чешће нам се догађа да у метежу свакодневнице, опхрвани нелагодностима егзистенције, превидимо неке важне тренутке и догађаје из наше богате историје који су вредни подсећања.

Због чега су подсећања на догађаје из прошлих времена важна? Отуда што само кроз успостављање континуитета ми можемо да разумемо сврху и најбољи смисао људског живљења кроз време – прошло, садашње и будуће. Јер, „живот се живи унапред али се само унатраг разуме” (Кјеркегор). Будућност мора да има своју прошлост, те је памћење битан модус људског опстанка који је као људски генерички потенцијал настао и снажио кроз еволутивне процесе.

Могуће да је изванредан немар према великом јубилеју из наше позоришне историје последица околности што за човека у времену данашњим позориште нема ону некадашњу вредност.

Нушић је био изнад своје епохе. Био је портретиста својих савременика, такав да је надмашио све сликаре.

У свему што је створио, потврдио се народ у својим истинама, у свом постојању, у својим инатима, у својим заблудама, малим и великим страстима, и својим демократским назорима и у свом слободољубљу!

Ако бисмо све Нушићеве комедије спојили у једну, тако да кћерка Народног посланика буде жена капетана Јеротија у *Сумњивом лицу*, а да, рецимо, њихова кћерка постане Госпођа

министарка, и тако, слично, редом, добили бисмо једну велику народну комедију, са неколико генерација власти.

У таквом гледању Нушића, у континуитету генерација, можемо сагледати и све мане власти и људи око власти, онако како их је писац видео, од примитивизма до декаденције.

Велика историја света исписана је, као историја људске глупости, можда најтачније перима великих комедиографа.

Бранислав Нушић свакако је један у низу од двадесетак комедиографа свих времена који покривају своју епоху: Аристофан, Менандар, Плаут, Теренције, Макијавели, Руцанте, Лопе де Вега, Калдерон, Шекспир, Џонсон, Аретино, Молијер, Лесинг, Мариво, Бомарше, Голдони, Островски, Гогољ, Нушић, Пиранделло, Чехов, Жари, Јонско...

„Злу друштвеном, колективном, и злу индивидуалном Нушић се смејао ликаво и човекољубиво као што су се злима смејали сви велики комедиографи од Аристофана и Плаута преко Молијера и Бомаршеа до Гогоља и Грибоједова. Смејао се на свој начин, другачије него они јер је и поникао у једној другој и другачијом средини. Зашто му онда одређивати место њиховим мерама, кад су његове сопствене мере довољне да му одреде значај међу нама, а можда, све више изгледа да је тако, и значај шири у породици комедиографа.”

Најзад, нека се Бранислав Нушић огласи. Кључна мисао његове поетике: „Нетачно је да је позориште школа живота. Тачније би било да је живот школа позоришту!” Из тога би, по ње-

говом мишљењу, следило: „У сваком случају, боље је гледати живот у позоришном комаду, него ли позоришни комад у животу!”

Најмање што би Министарство културе Републике Србије, могло да уради, користећи последњи тренутак за поправни, је да ову годину прогласи Гоудином Нушића и препоручи позориштима у Србији да играју његова дела.

150 ГОДИНА ОД СМРТИ ВУКА КАРЏИЋА

Да ли ће се заиста догодити, како је неко прорекао, да ће објављивање *Сабраних дела* Вука Стефановића Караџића трајати дуже него што их је он исписивао, сабирао и уз велике муке, на свет издавао! Овај велики издавачки подухват, планиран у четрдесет томова, започет је тачно пре педесет година и још му се не види крај, чак ни у овој години када ће бити обележена 150. годишњица од Вукове смрти.

Уређивачки одбор, основан пре пола века, чинили су велики znalци Вуковог дела, осморица књижевних историчара, лингвиста, теоретичара и критичара. Уз њих су, у приређивању појединачних књига учествовали и афирмисани стручњаци из етнологије, историје, географије, усмене књижевности, лексикографије... У међувремену, сви чланови одбора су минули светом не дочекавши појаву још две преостале књиге: Трећи том Вукових списа *О језику и књижевности* и тринаесту књигу драгоцене *Прејиске*. Сада већ историја објављивања Вукових дела тужна је слика и прилика нашег олаког односа према традицији (у коју се непрестано кунемо), намера, као и

личних амбиција појединаца да се нешто ушибари на овом пројекту, у који је држава с времена на време, улагала доста средстава. Посао је 1964. поверен „Просвети”, тада најмоћнијој издавачкој кући у Југославији, која је до 1973. објавила 13 томова, почетак какав се само пожелети могао. Безброј пута најављиван као највећи издавачки подухват доживео је, слободно можемо пресудити, и највећу бруку и осликао однос државе према традицији и значајним историјским великанима.

Оцењујући актуелно стање, песник Рајко Петров Ного подсећа: „Да је самоуки Вук претемљио новију српску културу, и урадио више и боље него сви институти, факултети и академије, заједно.” Писац Милован Витезовић, аутор високооцењене и веома популарне ТВ серије *Вук*, каже да је „То што смо дочекали још једну Вукову годишњицу без његових дела велика брука. За то нема никаквог оправдања. Иако су се у последњим деценијама дешавале драматичне промене у земљи, живот је ишао даље, књиге су излазиле, али се на Вука заборавило. Са сетом се сећам како је 1987. сјајно обележена 200-годишњица Вуковог рођења. Широм света одржано је чак 36 симпозијума уз учешће више од 80 врхунских стручњака. А Вукови сабори које је организовала Културно-просветна заједница Србије данас су сведени на најнижи – локални ниво”.

Да је 50 година заиста време када су се морала појавити сабрана Вукова дела истиче и професор Јован Делић: „Када смо славили два века Вука било је очито да Вуково дело Хрвати више нису сматрали својим и да су паралелно радили на креирању сопствене је-

зичке политике, антивуковске. Све што се догађало од деведесетих није ишло Вуку у прилог. Претрпели смо стотине потреса прошли кроз рат, бомбардовање, инфлацију, изолацију, велике унутрашње промене – што је довело до девастирања издавачких кућа, па и Просвете, која је издавала Вукова сабрана дела. Данас се у бившим републикама углавном води антивуковска политика, делимично чак и у Србији. Свако село жели да свој дијалекат прогласи за стандардни књижевни језик. У таквим околностима било је врло тешко очекивати да озбиљан посао буде и завршен.”

МОКРАЊАЦ НА ЧЕКАЊУ

На прагу јубилеја још се не зна како ће се обележити век од смрти српског великана Стевана Стојановића Мокрањца.

Док Немачка о свом националном благу брине и за 2020. годину већ планира обележавање 250 година од рођендана Лудвига ван Бетовена, Србија још нема решење за достојно обележавање јубилеја.

Национални савет за културу подржао је иницијативу САНУ да се 2014. обележи стогодишњица смрти једног од највећих српских композитора. Програм и предлог за именовање Одбора за организацију ове манифестације, још крајем прошле године послат је Министарству које се, уобичајено, не оглашава.

Композиторка и академик Исидора Жебељан, као један од иницијатора ове акције, каже да је сада сувише касно да се предложени програм и оствари. Србија испушта шансу да се свету

поново представи Мокрањац. Мокрањаца бисмо могли да назовемо оцем српске класичне музике. Овај великан се поред композиторског рада, бавио и организовањем музичког живота у Србији, основао је прву музичку школу (данас носи његово име), први гудачки квартет, записивао народне песме и игре, али и духовну музику, радио као хоровађа и диригент. Мокрањац је по њеном мишљењу урадио за музику оно што је Вук Караџић учинио за наш језик и књижевност.

О месту овог композитора на светској сцени сведочи и податак да је предстојећи јубилеј увршћен у значајне годишњице Унеска. Да бисмо постали свесни свог идентитета морамо коначно да се сложимо око неколико стубова сопствене историје и културе, да прихватимо да постоје недвосмис-

лени ауторитети којима треба да се клањамо, због којих треба да будемо поносни и захвални. Један од тих стубова је свакако Мокрањац.

Композитор и етномузиколог професор Димитрије Големовић сматра да то показује однос наше елите према Мокрањацу, која га „подноси и трпи, али га не слави као камен темељац наше културе”.

Данас су сви мондијалисти и сматрају да се Мокрањац случајно родио код нас. Музичка академија је недавно извела *Реквијем* Вердијев, славећи два века од његовог рођења а није им пало на памет да изведу неко Мокрењчево дело. Његов усуд је то што је одавде. У било којој другој држави био би национално благо, а Неготин место ходочашћа као Вагнеров Бајројт, или Моцартов Салцбург – сматра Големовић.

Деда Мраз 2014.